

לא ילבש

[א]

גדר האיסור

לא יהיה כלי גבר על אשה, ולא ילבש גבר שמלת אשה, כי תועבת ה' אלהיך כל עשה אלה:
(דברים כב, ה)

בטעם המצוה

כתב בספר החינוך (מצוה תקמב) משרשי המצוה להרחיק מאומתנו הקדושה דבר ערוה, וכל ענין וכל צד שיהיה הכשלון באותו דבר מצוי מתוכו, וכענין שיאמרו זכרונם לברכה (סנהדרין קו, א) על דרך משל, שאלקינו שונא זמה הוא, כלומר שלאהבתנו הרחיקנו מן הזמה שהיא דבר מכוער ביותר, ויקח לב האדם ומדיחו מדרך טובה ומחשבה רצויה, לדרך רעה ומחשבה של שטות. ואין ספק כי אם יהיו מלבושי האנשים והנשים שוים, יתערבו אלו עם אלו תמיד ומלאה הארץ זמה. ועוד אמרו בטעם מצוה זו שהיא להרחיק כל ענין עבודה זרה שדרכן של עובדי עבודה זרה היה בכך.

כלי זיין

עי"ש שהביא דברי תרגם אנקלוס שכתב "לא יהא תיקון זין דגבר על אתתא", ר"ל שאסור להגן לישא כלי זיין. וכתב על זה החינוך שמפני כן פירש הכתוב בכלי זיין, לפי שהם הכלים המיוחדים לגמרי לאנשים, שאין דרך אשה בעולם לצאת בכלי זיין, אבל הוא הדין שאסור להם מדאוריתא לצאת במלבושים שדרך האנשים באותו המקום להשתמש בהם, כגון שתשים בראשה מצנפת או שאר כלים המיוחדים לאיש.

כדברי התרגום איתא נמי בגמ' (נזיר נט, א) רבי אליעזר בן יעקב אומר מנין שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה, ת"ל לא יהיה כלי גבר על אשה. מכאן אפשר ללמוד לכאורה שהאיסור של "לא תלבש" אינו דווקא בלבישה ממש, אלא אפילו באחיזת דבר שמיוחד לאיש.

מטריה

ולפי"ז יש לדון האם אשה מותר לצאת עם מטריה של איש, וכן איש במטריה של אשה. וראיתי בשו"ת שבט הלוי (חלק ב סימן סא) שנשאל על זה וכתב שפשוט דאין שום חשש בזה, דהא מבואר בפוסקים (יו"ד סימן קפ"ב) דאפילו במלבוש אחר גמור, אם עושה להגן מפני החמה והצינה אין חשש, ורק בכל המלבושים אם מדמה לגמרי למין השני אסור גם להגן, וא"כ בהנ"ל פשיטא כיון דלהגן לכו"ע שרי. ואפילו להחולקים על הנ"ל במלבוש, בכה"ג יודו דמותר. לכאורה כוונתו במלת כה"ג שאינו לבישה אלא אחיזה, וצ"ע מהדין של כלי זיין, ואולי ס"ל שהאיסור בכלי זיין הוא אם היא חוגרת הכלי זיין עליה, ולא בעצם האחיזה, ולכן מיקל במטריה, וצ"ע. ויעוין ברש"י (נזיר נט, א) שכתב שיעל אשת חבר הקיני לא הרגתו לסיסרא בכלי זיין, אלא כמו שנאמר ידה ליתד תשלחנה (שופטים ה). הרי לן שאין האיסור בלבישת הכלי זיין אלא גם בשימוש בכלי זיין. ועי' לקמן בשם הגרמ"פ זצ"ל שאולי כלי זיין יותר חמור מלבישת בגד איש, והוא אסור אפילו אינו להתדמות, א"כ

אין ראייה לגבי מטרייה. אבל מלשון החינוך (הנ"ל) לא משמע כן שכתב שלא לבד כלי זיין אלא כל מלבוש, משמע ששניהם אותו דבר.

להגן מפני החמה והגשם

והנה בשו"ע (יו"ד סי' קפב) כתוב וז"ל לא תעדה אשה עדי האיש, כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע או תלבש שריון וכיוצא בו, או שתגלה ראשה כאיש. ולא יעדה איש עדי אשה, כגון שילבש בגדי צבעונים וחלי זהב, במקום שאין לובשין אותם הכלים ואין משימין אותו החלי אלא נשים. וכתב הרמ"א שאפילו באחד מן הבגדים אסור, אף על פי שניכרים בשאר בגדיהם שהוא איש או אשה.

ועי' בש"ך (ס"ק ז) שהב"ח כתב דיש היתר בכ' דברים, הא' שאין איסור אלא באשה הלובשת בגדי איש להתדמות לאיש ואיש הלובש בגדי אשה להתדמות לאשה, לנוי וקישוט, אבל אם לובשין כדי להגן מפני החמה או צנה וכיוצא בזה מותר. הב' דאף להתדמות אין איסור אלא בדברים שהן עשוין לנוי וקישוט. ועי"ש בב"ח שמביא ראייה מהספרי (תצא פיסקא רכו) וז"ל וכי מה בא הכתוב ללמדנו, יכול שלא תלבש אשה כלים לבנים והאיש לא יתכסה צבעונין, תלמוד לומר תועבה דבר המביא לידי תועבה. זהו כללו של דבר שלא תלבש אשה מה שהאיש לובש ותלך לבין האנשים, והאיש לא יתקשט בתכשיטי נשים וילך לבין הנשים. רבי אליעזר בן יעקב אומר מנין שלא תלבש אשה כלי זיין ותצא למלחמה, תלמוד לומר לא יהיה כלי גבר וכו', והאיש לא יתקשט בתכשיטי נשים, תלמוד לומר ולא ילבש גבר שמלת אשה. אלמא דאין איסור אלא במה שנעשה לקישוט של נשים. וכן כתב רש"י (נזירי נט, א) וז"ל שלא יתקן איש בתיקוני אשה, דהכי מתרגמינן ליה שלא יכחול ולא יפרכס בבגדי צבעונין של אשה עכ"ל.

כדברי הב"ח כתב גם הט"ז (ס"ק ד), ועי"ש שמדייק כן מלשון המחבר "לא תעדה אשה", דמשמע דרך עידוי וקישוט אסור, אבל אם עושה כן מפני החמה או צנה או גשמים אין איסור. עוד הוכיח מדהתירו (סימן קנ"ו) להסתפר במראה כשיש צורך לעשות כן, א"כ ע"כ לא נאסר אלא דרך קישוט, ולא היכא שיש צורך.

ויש להעיר על מה שכתב הב"ח שרק בדברים שהם קישוט ונוי אסור, מדברי התרגום לגבי כלי נשק, שאין זה משום קישוט ונוי ובכל זאת אסור. אבל עי' לקמן מה שהבאנו בשם האג"מ שכלי זיין הוי איסור מיוחד. אבל מלשון החינוך שכתב "הוא הדין שאסור להם מדאוריתא לצאת במלבושים שדרך האנשים באותו המקום להשתמש בהם, כגון שתשים בראשה מצנפת או שאר כלים המיוחדים לאיש", משמע שאינו דווקא היכא דהוי לנוי ותכשיט.

ועי' בספר חסידים (סימן ר) וז"ל עת לעשות לה' הפרו תורתך (תהלים קי"ט קכ"ו) אף על פי שאמרה התורה (דברים כב, ה) לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה, אם צרו אויבים על העיר או אם הולכים בדרך ואם ידעו שהם נשים ישכבום, תלכנה במלבושי אנשים ואף בחרב, כדי שיהיו סבורים שהם אנשים, ואם אין שם אלא עשרה מאנשים ויש שם כמה נשים, תחגורנה חרב כדי שיהיו סבורים שהם אנשים ולא יזיקום. הרי לן שרק משום עת לעשות לה' התיירו, כדי שלא יאנסם, אבל בלא"ה אסור אע"פ שאין כאן משום קישוט אלא כדי שלא יבעלם. (עי' בשו"ת יבי"א ח"ו יו"ד סי' יד)

ועי' ש"ך (שם) שאין דברי הב"ח מוכרחים כ"כ. ומ"מ נראה דהיינו דוקא בתיקוני אשה, אבל אם לובש ממש בגדי אשה עד שאינו ניכר שהוא איש וכן איפכא בכל ענין אסור. וכ"כ הרא"מ בספר יראים דאסור ללבוש אפילו דרך עראי ובדרך שחוק שהרי לא חילק הכתוב,

ולכן טען נגד בני אדם שלובשין במלבושי אשה וגם אשה במלבושי איש בדרך עראי, במשתאות של חתן וכלה, משמע דבכל מלבושים קאמר אפילו אינו דרך קישוט ונוי.

פורים

כתב הרמ"א (או"ח תרצו, ח) ומה שנהגו ללבוש פרצופים בפורים, וגבר לובש שמלת אשה ואשה כלי גבר, אין איסור בדבר מאחר שאין מכוונין אלא לשמחה בעלמא, וי"א דאיסור, אבל המנהג כסברא הראשונה. ועי' בב"ח שלפי מה שכתב לעיל, א"כ בדברים העשויין לנוי ולקישוט איסור לדברי הכל להתכוין כדי להתדמות. עוד העיר ממ"ש הר"א ממי"ץ להדיא דאף במשתאות של חתן וכלה איכא איסורא, אלמא דאף מה שעושה משום שמחת מצוה איסור. ואינו דומה לעושה כדי לינצל מן הצער, דלינצל מצער אי אפשר בענין אחר אבל לשמחת חתן וכלה ולשמוח ובפורים, כבר אפשר בהרבה מיני שמחה ולא יעבור על לאו דלא ילבש.

עוד אפשר לחלק שאם אינו עושה להתדמות אז חסר בעצם האיסור, אבל היכא שעושה לשמחה, כוונתו עכ"פ להתדמות לאשה, אע"פ שאין כוונתו בשביל זנות. ומסיק הב"ח שאין ספק שאילו לא היו נעלמים מה שכתב הר"א ממי"ץ בזה, מהר"י מינץ (בשו"ת סי' טו, שהוא מקור לדברי הרמ"א) לא היה כותב כן.

חילוק בין ממון לאיסור

ממשיך הב"ח שמה שכתב מהר"י מינץ כיון שיש היתר בפורים לחטוף המאכל ואין בו משום גזל, הכי נמי לענין שינוי לבישת בגדים הוא תימה, דבדבר שבממון ודאי אמרינן (גיטין לו, ב) הפקר בית דין הפקר, וכדכתבו האחרונים דאין להזמין לבית דין על ככה, אם לא עשו שלא כהוגן כפי מנהג העיר על פי טובי העיר, והיינו טעמא משום דאין היתר אלא במה שהפקירו טובי העיר, אבל בדבר איסור אין כח בשום בית דין להתיר משום שמחת מצוה בפורים. וא"כ מה שמשנים בגדיהם בפורים מאשה לאיש ומאיש לאשה כדי להתדמות, ובדברים שהוא לנוי ולקישוט איסור מדאורייתא. ועוד דנמשך מזה שילכו האיש בין הנשים ואשה בין אנשים לניאוף. ואין עלינו לומר בזה אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין אפילו באיסור דאורייתא. אבל כל ירא שמים יזהיר לאנשי ביתו ולנשמעים בקולו שלא יעברו על איסור לאו לא בפורים ולא בשמחת חתן וכלה. **ותבא עליו ברכה להרים מכשולות מדרך עמינו ומנהגים לא הגונים לא ינהגו עוד, כי יש הרבה מכשולות חס ושלום מזה, כשהולכין ביחד בלי היכר איש או אשה.**

[ב]

צביעת שער

בשו"ע (יו"ד קפב סעיף ו) כתוב שאסור לאיש ללקט אפילו שער אחד לבן מתוך השחורות, משום לא ילבש גבר (דברים כב, ה), וכן איסור לאיש לצבוע שערות לבנות שיהיו שחורות, אפילו שצבע אחת.

לקחת כדור שגורם שחרות השער

בשו"ת אגרות משה (יו"ד חלק א סימן פב) בענין ליקח איש ע"י הפה סמי רפואה שחוזרים

שערות לבנות לכמו שהיו, שהשואל רצה לאוסרם מצד לא ילבש גבר, כמו שאסור לצובען כדאיתא בשו"ע (יו"ד סי' קפ"ב).

מעשה או תוצאה

ע"ש שדן הגרמ"פ האם איסור זה דלא ילבש הוא על עצם המעשה שלובש ומתקשט בהמלבושים וקשוטים שעושות הנשים, או דילמא שהאיסור הוא על התוצאה שהוא מלובש ומקושט כמו הנשים. דאם נימא שהוא על עצם המעשה אין לאסור לקיחת כדורים, לא מבעיא אם נשים אין עושות ע"י לקיחת רפואה זו אלא ע"י צביעה, שאין עושה כלל כמעשה הנשים, אלא אף אם הנשים עושות ע"י לקיחת הרפואה נמי, לא היה שייך לאסור כיון דלקיחת הרפואה אין בזה מעשה נשים דוקא, דלא שאני משאר רפואות, ואין בלקיחה זו שום היכר מעשה נשים שיהיה שייך לאסור. אבל אם נימא דהאיסור הוא על מה שיוצא מזה שהוא מלובש ומקושט כמו הנשים, יש לאסור אף אם הנשים אין עושות כלל באופן בזה, כיון דעכ"פ הרי שינה שערותיו מלבנות לשחורות שהוא מעשה נשים שאסור.

הגרמ"פ רוצה להוכיח מהא דאסור ללקט לבנות מתוך שחורות, אע"פ שלכאורה אין דרך הנשים לעשות כן, ודוחק לומר שהוא דוקא כשהנשים נוהגות ג"כ דוקא ע"י לקוט, דא"כ היה להו להפוסקים להזכיר זה, א"כ בשלמא אם האיסור הוא התוצאה ניחא שאסור אף אם הנשים נוהגות ע"י צביעה, אבל אם האיסור הוא המעשה, אינו אסור ללקוט.

עוד הביא ראיה ממה שכתב בביאור הגר"א (ס"ק י"ד) על הא דאיתא בשו"ע, וכן אסור לאיש לצבוע, דלא אסרו הנ"ל אלא משום זה שזהו תקוני אשה, שלכאורה מה רצה בזה, דאין חסר כאן שום באור שאף לבר בי רב דחד יומא מובן שהוא מטעם שהוא תקוני אשה. אלא ע"כ שסובר הגר"א דתקוני אשה שעושות הנשים הוא רק הצביעה ולא הלקוט, שהוא דבר קשה לעשות, וגם אינה רוצה למעט שערותיה, אך מ"מ אסור לאנשים גם ללקוט הלבנות, מכיון שיוצא מזה אותו התקון והקשוט עצמו שנעשה מצביעה.

וכיון שנתברר שהאיסור הוא ע"מ שנעשה מקושט כנשים בכל אופן שנעשה אף שלא באופן שעושות הנשים, ודאי יש לאסור ליקח הרפואה אף דרך הפה שעושה שיחזור השערות הלבנות לכמות שהיו כדלעיל.

ע"י גרמא

ולפי"ז חידש הגרמ"פ דאסור לעשות גם ע"י גרמא, דכל החלוק בין מעשה לגרמא הוא כשהאיסור הוא על המעשה, אבל מכיון שהאיסור הוא על מה שנעשה מקושט, אין שייך לחלק, דהיות וגם ע"י גרמא נעשה מקושט הוא האיסור ממש, ולכן יפה הורה השואל שאסור.

הסתכלות במראה

כתב הרמ"א (שו"ע יו"ד קפ"ב, ו) וכן אסור לאיש להסתכל במראה. בשו"ת אג"מ (יורה דעה חלק ב סימן סא) רצה השואל להביא ראיה מכאן שאיסור לא ילבש אינו בתוצאה אלא במעשה, שהרי אינו יוצא מזה שום תקון של קשוט, אלא הוא להסתכל לראות מה חסר לקשוטו, אלמא דהאיסור הוא על עצם המעשה שעושות הנשים לקשוטיהן, ולכן שייך לאסור אף ההסתכלות במראה, שגם כן הוא מהמעשים שעושות הנשים בעת שמתקשטות. ע"ש מה שתי'.

ועי' בהגהת הגרע"א (שם) שכתב בשם תשובת גנת וורדים (כלל ס' סימן י"ב) שגם זה רק היכי דאין מסתכלים רק הנשים, אבל במקום דגם אנשים מסתכלים ליכא איסור, רק החברים נמנעים מזה.

צביעת שער לצעיר שמתבייש

בשו"ת ציץ אליעזר (חלק כב סימן יד) נשאל האם יש איזה צד היתר לאיש צעיר שהלבינו שערות זקנו לצבוע אותן שחורות, במקום שמתבייש מזה מאד בפני הבריות, וגם זה מפריע לו לפרנסתו מלהשיג עבודה והדומה לזה. ענה לו הצי"א דיש בזה מחלוקת בין גדולי הפוסקים הן אם האיסור בזה הוא מדאורייתא, או מדרבנן, והן אם יש על כן מקום להתיר כל שאינו מכויין לנוי, לצבוע עכ"פ על ידי עכו"ם, או לצבוע עכ"פ לאדום ולא לשחור. ובדרכי תשובה (ס"ק י"ז) מביא מעשה שהיה באחד שחצי שערותיו וחצי זקנו נהפכו ללבן, והיה לו לבושה גדולה, ונחלקו גדולי עולם מה לעשות, בעל השואל ומשיב התיר לו לצבוע שערותיו, ונימוקו עמו, שהיות ואין כאן אלא איסור דרבנן יש להקל במקום בושה גדולה. אבל מהר"י אשכנזי חלק עליו בתוקף משום שיש כאן איסור דאורייתא של לא ילבש, א"כ ח"ו להקל. והעצה היחידה היא לצבוע השערות השחורות ללבן, ובזה ינצל מבושה.

לצבוע ע"י עכו"ם או ללבן

ועי' בשו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן רמג) שהשואל רצה להתיר לצבוע ע"י עכו"ם, ודחה אותו מהרש"ם דהכא אין האיסור על הצביעה אלא על ההילוך בו, דכתיב לא ילבש גבר וכו', ואטו אם עכו"ם ילבישהו בגד אשה יהיה מותר. ולדבריו גם בגד שעטנז יהיה מותר להתלבש בו מה"ת ע"י עכו"ם, ובע"כ דליתא, דהאיסור שלא יהיה מלובש בו. וגם בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' קע"ג) מחמיר, ודחה דברי השו"מ. אבל עי' בשו"ת מנחת יצחק (חלק ו' סימן פ"א) שמצדד להקל במקרה שלו עי"ש.

בשביל לקבל משרה

אבל הצי"א מביא מספר המאור להגרא"מ פרייל ז"ל (סימן כ"ו) שבירר והעלה בכלל להתיר לצבוע שער הזקן מלבנות לשחורות, ובקש חות דעתו על כך מהגאון ר' משה מרדכי עפשטיין ז"ל, והסכים לו על כך, דכיון שמכוין למען ישיג משרה אין כאן איסור, ובלבד שלא יהא איסור אונאה, דהיינו אם יודע הוא בעצמו שכחו במתניו לעבוד העבודה שמקבל, ורק כדי שלא יפחד המקבלו שיחשוב כיון ששער לכן נזרקה כשל כחו, ומוסיף בדבריו עוד נימוק להתיר כיון דיודע עתה שכן הדרך לצבוע.

עוד הביא מספר חסידים (סימן שע"ט) באחד שאמרו לו שאשה פלונית יפה במקום פלוני היא חפצה בכך, שמע לעצתנו ולך שמה ותצבע שעריך בשחור ותהיה סבורה שאינך זקן, והיא תאמר מה שבלבה, אמר להם חלילה לי להטעות אותה אלא תראה שאני זקן. וכבר תמהו עליו מדוע לא השיב גם מפני עצם איסור הצביעה, ותי' הגר"ר מרגלית בהגהותיו שלפמ"ש התוס' בניזיר (נט, א) ד"ה מבול, והרשב"א בתשובה מובאה בב"י (יו"ד סי' קפ"ב) דכל שאינו עושה משום נוי שרי, א"כ ה"ה הכא אי לאו משום אונאה ורמאות לא היה אסור משום לא ילבש.

ומכל האמור מסיק הצי"א שפיר יש מקום להתיר צביעת שער הזקן מלבן לשחור משום חשש הפסד פרנסה, והדומה לזה.

גם בשו"ת אגרות משה (יו"ד חלק ב סימן סא) כתב שאם כוונת צביעתו הוא לא ליפוי אלא כדי שיקבלוהו למשרה, באופן שאין איסור אונאה, כגון שיודע שיעשה המלאכה כצער, מסתבר שיש להתיר כמו בלובש מפני החמה והצנה שהתיר הב"ח, כדהביאו הט"ז והש"ך והסכימו לזה, כיון שהוא רק דבר אחד ולא מתדמה בזה לאשה. עיי"ש שג"כ מביא דברי ספר המאור להגרא"מ פרייל, והתשובה מהגאון ר' משה מרדכי עפשטיין הר"מ דסלאבאדקא, שהעלו ג"כ להתיר לצבוע בשביל השגת משרה כשליכא איסור אונאה.

אין כוונתו להתדמות

בספר קובץ תשובות (מהגריש"א זצ"ל סי' קכח) ג"כ דן על השאלה הנ"ל, ועיי"ש שבתחילה ר"ל שאין איסור אא"כ כוונתו להתדמות לנשים, וכאן שאין כוונתו אלא להסר ממנו הבזיון אולי אין איסור. אבל הוכיח מדברי התוס' (יבמות מח, א) שהביא דברי תשובת הגאונים דשרי לגלח בית השחי ובית הערוה כי מגלח כל גופו מראשו ועד רגליו, ולא משמע דאיירי במצורע דפשיטא הוא, אלא במגלח לרפואה כיון דמגלח כל גופו אין זה ייפוי אלא ניוול, ותדע דלא משתמיט בשום דוכתא גבי מצורע שיהא עשה דמצורע דוחה לאו דלא ילבש גבר, אלא לאו דהקפת הראש וזקן גרידא. ואם איתא אין ראייה ממצורע דשם אין כוונתו להתדמות אלא בשביל המצוה, אלא ע"כ דאם לאו הסברא דכל גופו הוא ניוול היה אסור אפילו היכא שאינו מתכוון להתדמות. אבל הק' א"כ מתוס' למס' נזיר (נט, א) בהיא דבעא מיניה רב מרבי חייא מהו לגלח, (בית הערוה ובית השחי) אמר ליה אסור אמר ליה והא קא גדל. ופרשו בתוספות הואיל וסופו ליגדל ולצער אותו אף כשיגלחנו אין זה קרוי תיקון ונוי, שאינו מגלח אלא לינצל מצערא. הרי לן להדיא שיש הבדל בין אם כוונתו להתדמות או שכונתו להסיר צער או בושח וכו'.

ותי' הגריש"א זצ"ל על פי הראשונים (רמב"ם נמו"י ור"ן) שהיכא שהמנהג היא שגם אנשים מגלחים שערם או מסתכלים במראה מותר, שאז אינו נקרא בגד אשה. והביא מהפרישה שדבר זה הוכרע ע"י גוים, דאטו ברשיעי עסקינן. א"כ טוען מרן הגריש"א זצ"ל שבמקום צער לא שייך כלל האיסור של לא ילבש, שהרי בכה"ג גם אנשים גוים היו עושים, דאטו בשופטני עסקינן שיסבלו הצער. א"כ אין ראייה מתוס' שהיכא שאינו עושה להתדמות מותר, דמשום צער שאני שאין כאן איסור כלל, שגם אנשים מגלחים במקום צער, אבל בגילוח כל גופו שאינן כאן צער, וכל ההיתר של תוס' אינו אלא משום דהוי ניוול, א"כ מוכח שאפילו אין כוונתו להתדמות אסור. אבל לגבי צביעת השער שזה דבר רגיל, שזה לא מקרי מקום צער, דעד כאן לא כתבו התוס' אלא לגבי גילוח השער שזה דבר רגיל, והיות ואנשים עושים את זה לא מקרי בגד אשה, אבל שער שהולבנה שזה מקרה חריג ואינו מנהגו של עולם, אז אפילו אם גם גוים היו צובעים השער בכה"ג, אבל אינו הופך להיות "בגד איש", אלא דבמקרה כזו גם אנשים מתקשטים כמו נשים.

דבר הורגלו בו גם אנשים

בעיקר מה שחידש מרן זצ"ל שאם נהגו אנשים, אפילו גוים, בדבר שהיה מנהג נשים, אז פקע האיסור, יש להעיר מדברי הרשב"א (שו"ת הרשב"א חלק ד סימן צ), שדן על גילוח שער לאיש, והשואל כתב שלא ראיתי שחשש שום אדם בהעברת השער תחת הגרון והסנטר, והציע דשמא לא אמרו אלא דוקא במקומות שיש כנגדן בנשים. הרשב"א ענה לו שדבר זה התחבט כבר כמה ימים ודיבר בזה הרבה, ואמרו לו בשם הראשונים, שלא אמרה תורה לא תעבירו שער מבית השחי ובית הערוה, אלא דרך כלל הזהירה תורה על כל מה

שהוא דרך הנשים. ואם כן, דברים אלו מוחלקים לארצות או לזמנים, כל זמן וכל מקום שדרך הנשים לעשות כן, אסור שם לאנשים. וכל מקום שדרך לעשות כן אנשים ונשים, מותר. אבל כתב הרשב"א שאין דבר זה מחוור בעיני, ומביא ראיה מההוא צורבא מרבנן (נזיר נט, א) דהווי מנגדי ליה, ובהדי דנגדו ליה, גליא לדרעיה, חזייה דלא הוה עביר בית השחי. אמר חבריאי הוא, דין שבקוה. אלמא כל העם זולתי היחידים היו מעבירים בית השחי, ואפ"ה תלמידי חכמים היו נוהגין בו איסור. ואמאי, והא לאו שמלת אשה היה בדורם, וחזר להיות שמלת איש. אלא שכל דבר שראוי לנשים ולא לאנשים, והנשים עושות כן, אסור לאנשים משום שמלת אשה. ומי שהרגיל בדבר האסור, ונמשך בו, ונמשכו רבים בכך, אין האיסור חוזר להיות. ויש להעיר בתרתי, דמשמע שאינו תלוי כלל בגוים ורק יהודים יכולים לקבוע, שהרי כתב "מי שהרגיל בדבר אסור וכו'", ועוד שיש דברים קבועים שנקראים "בגד אשה", ואינו נשתנה לפי הזמן.

צביעת שער ומכנסים של אשה

עוד יש להעיר דלדברי הגריש"א זצ"ל שגם הגוים קובעים מה נקרא בגד איש, א"כ כהיום שגם אנשים גוים צובעים השער, א"כ יהיה מותר לצבוע השער. עוד יש להעיר דכמו שאנשים גוים קובעים מה נקרא בגד איש, כמו כן נשים גויות לכאורה קובעות מה נקרא בגד איש. ולפי"ז יש לדון האם אשה שלובשת מכנסיים עוברת על איסור "בגד איש", שהרי נשים גויות כולן לובשות מכנסיים, ובפרט מכנסיים שעשויות רק לנשים.

וראה בשו"ת מנחת יצחק (חלק ב סימן קח) שנשאל האם מותר לנשים ללבוש מכנסיים המיוחדות לנשים, וכתב שאין דין זה צריך בושש דהוי איסור גמור, דחוץ מזה דבגדי שחץ כאלו, נעשים מתחילתם לעבירה, והם בגדי זימה, ומביאים לידי תועבה, ואף אם לא יהיה בכלל כלי גבר, המה בכלל תועבת ד' כל עושה אלה. אבל באמת המה בכלל כלי גבר ממש, דעדיין שם מכנסים עליהם, והגם שהם משונים קצת, מ"מ שםם עליהם. ומציין לשו"ת אבני צדק (חיו"ד סי' ע"ב), וז"ל, אבל מה שנעשה חדשות בארץ, שהולכים איזה נשים, במלבוש הנקרא כובע (קאפעליש), או בגד הנקרא מענער ראק, שנראה לעינים, שאין זה, אלא להתדמות לאיש, והגם שמשונה קצת משל איש, מ"מ שמו עליו לכן זה וזה מכוער מאד, ונראה דאסור. וא"כ מכ"ש במכנסים הנ"ל, שנעשו מתחילתם לעורר לעבירה ח"ו, והמה בגדי זימה ממש. עוד כתב לאסור על פי דברי החינוך (מצוה תקמ"ב ותקמ"ג), דהביא בשם הרמב"ם שני טעמים למה אסרה התורה מלבושי האנשים לנשים ושל נשים לאנשים, א' משום זימה, ב' משום לתא דע"ז. ולדינא אף היכא דל"ש שום טעם כלל, אסור משום גזירת הכתוב כמ"ש במנ"ח (שם מצוה תקמ"ג), מכ"ש בנד"ד דשייכים ג"כ טעמי דקרא הנ"ל.

לבישת מכנסיים לילדות קטנות

עי"ש שס"ל להמנח"י שלא מיבעיא שילדות שהגיעו לחינוך אסורות ללבוש מכנסיים, אלא שאסור גם להלביש ילדות קטנות במכנסיים, כמו שאסור להאכילם מאכלות אסורות, שספיייה בידים אסור אפילו לקטן שלא הגיע לחינוך. ויש להסתפק לדבריו האם מותר לשים על תינוק חתולים וורודים, או חתולים כחולים לתינוקות. ואולי שם יש את ההיתר של הב"ח שאינו עושה אלא להגן. וכן פסקו כמה פוסקי זמנינו, עי' בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יא סימן סב) שמאריך בזה

לאסור, והביא דבר מדהים מה שכותב הגאב"ד מפרשבורג הגר"ע סופר ז"ל בספר טהרת יום טוב, ששמע בשם בעל החתן סופר ז"ל, ששמע מפי החתם סופר ז"ל, שאמר דזה שהגלות האחרון הזה יותר גרוע מהקודמים, דבשאר גלויות מצינו בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה ושבת עד ד' אלקיך, ואז יכנע לבכם הערל, ובתהלים כתיב ויתן אותם לרחמים לפני שוביהם, ואילו בגלות המר הזה צרות גדולות ואין לך יום וכו', ואמר הח"ס ז"ל שהוא מפני שבשאר גלויות לא היה פריצות אצל הנשים, לא כן עתה בעוה"ר ששכיח הפריצות אשר הוא גרוע מכל העבירות שבתורה ע"ש.

ועי' בשו"ת שבט הלוי (חלק ב סימן סג) שג"כ מאריך בשאלה האם "כנסי נשים" בכלל כלי גבר, ורצה לומר שאפילו להב"ח אסור דמכנסיים אינם רק מלבוש אלא תקוני גברא מקרי. ומסיק דאפילו יתעקש אדם נגד כל הנ"ל ויאמר דאין במכנסים אפילו בדרך זה אלא גדר לבוש, לא גדר תקוני גברי וממילא מהני שינוי, או דאינו אסור כלל לדעת הב"ח ויטה שורת ההלכה להקל כשיטת הב"ח דאין איסור במלבוש אחד, מ"מ עדיין אינו נפלט מאיסור גמור הוא המבואר ברמ"א (יו"ד סימן קע"ח) דאסור לצאת במלבוש פריצות.

אבל בשו"ת שו"ת יביע אומר (חלק ו - יורה דעה סימן יד) ג"כ דן באריכות על הנידון הנ"ל, ואחרי שהביא דברי המח"י, כתב שחולק עליוסובר שאין בלבישת מכנסיים לנשים משום הלאו של לא יהיה כלי גבר על אשה, וכמש"כ בשם המהריק"ש בשו"ת אהלי יעקב (סי' ע) שהמדייק בדברי הרמב"ם והפוסקים שלא נאסר לאשה אלא מלבוש המיוחדת צורתו לאנשים בלבד, וכן להיפך, אבל מלבוש שצורתו שוה הן לאנשים והן לנשים מותר לכולם, כמבואר בנדריים (נ, ב). והביא בה כמה פוסקים, ומכ"ש מכנסים אלה שצורתם משונה ממכנסי גברים, וגם עשויים ממיני צבעונים שאין האנשים רגילים ללבוש כדוגמתם כלל. ועל פי זה פסק שעדיף שבנות ילבשו מכנסיים ולא ילבשו חצאיות "מיני".

מכנסיים תחת חצאית

אבל כתבו הפוסקים שמותר לאשה ללבוש מכנסיים תחת חצאית, היכא שהיא עושה זה להגן מפני הצנה, דאז אפשר לסמוך על הב"ח. ואפילו האבני צדק הנ"ל מתיר את זה. אבל לכאורה היכא שהכוונה כדי ללבוש מכנסיים באופן "היתר ובשיל האופנה אין היתר.

[ג]

כלי נשק ציצית ותפילין

נשיאת נשק לאשה שגרה ב"שטחים"

הגרמ"פ בשו"ת אגרות משה (או"ח חלק ד סימן עה) נשאל אודות נכדתו שגרה בשטחים שסמוכים לערבים שיש בהם הרבה שונאי ישראל ורוצחים ימ"ש, שנחוץ לכל אחד מישראל כשיוצא לדרך לשאת עמו נשק, האם יש להתיר גם להנשים לישא כלי נשק קטן הנקרא אקדח. ושמה לא היה פיקו"נ ממש, דאנשים חושבים שאין בזה סכנה מטעם שעכ"פ יד ישראל תקיפה, וגם אפשר להם שלא לצאת ממקום הישוב, ואם נחוץ לנסוע לאיזה מקום יסעו רק עם אנשים הנושאים נשק. השואל רצה להתיר על פי הט"ז והש"ך בשם הב"ח דרק דרך נוי וקשוט אסור, אבל אם עושה כן מפני החמה והצנה וגשמים ליכא איסור, וכלי נשק זה אינו כלל דרך קשוט ונוי אלא להגן על עצמן. הגרמ"פ חלק עליו דכל ההיתר של הט"ז והש"ך בשם הב"ח דדרך נוי וקשוט אסור, אינו אלא בבגדים וקשוטים והעברת שער, אבל הלאו דאיכא ללבוש כלי זיין ולצאת למלחמה, אין זה כלל ענין נוי

וקשוט אלא שהוא איסור אחר שאיכא ג"כ בכלל לאו זה, משום דגם לבישת כלי זין ויציאה למלחמה הוא ג"כ רק כלי גבר, א"כ איסור זה אינו נוגע ליפוי כלל. וכן לענין מה שכתב בתרגום יונתן שאסור לאשה ללבוש ציצית ותפילין משום שהם תיקוני גבר, אף שג"כ לא שייך לנוי וקשוט, משום דכל ענין כלי גבר אסורין על אשה. ורק באלו שהם מצד לבישה על הגוף למטרת לבישה הוא שייך לנוי וקשוט, ושייך לחלק בהן שבאופן שחם ביותר או קר ביותר, אין זה סתם לבישה הנאסר דרך נוי וקשוט, אבל בהא דכלי נשק ובגדי מצוה כציצית ותפילין אף שלא שייכי לנוי וקשוט אסירי.

אשה בציצית ותפילין

כתב הלבוש (או"ח סימן יז, ב) שאע"פ שבכל מצוות עשה שהזמן גרמא נשים יכולות לקיים, אבל אין לה ללבוש ציצית, דכיון דלא חייבה התורה אלא שמלת איש, האיך תתחייב האשה עצמה בדבר שיש בו נדנוד עבירה דהיינו שמלת גבר. ומיכל שאני, שהיתה בת מלך ואשת מלך, ועיקר מצוה דשמלת גבר לא אסרה תורה אלא כשמלבשת אותה כדי שלא יכירו אותה הכל כדי שתזנה, מה שאין שייך כן בבת מלך ואשת מלך שהכל מכירין אותה. לפיכך אשה שעושה כן ודאי הוא יוהרא יתירה שמראה לכל, כלומר שהיא אינה נחשדת.

ועי' בא"ר שתמה על הלבוש למה נקט כדבר פשוט שמיכל לבשה ציצית, הרי בעירובין (צו, א) לא כתוב אלא שלבשה תפילין. אבל עדיין קשה ממה שכ' התרגום יונתן שאסור לאשה ללבוש תפילין, דהוי כל גבר. עוד הקשה מהא דאיתא (יו"ד קפ"ב, ה) דאפילו באחד מן הבגדים אסורה לשנות אף שניכרת בשאר בגדים, א"כ אין היתר בזה שידעו כולם שהיא אשה. עוד הק' דיתבאר שם דדוקא דלובשת משום עידוי וקישוט שייך איסור דלובשת שמלת גבר, אבל כאן שזה למצוה מותרת. (זה דלא כמו שכתב הגרמ"פ לעיל.)